

Mat á áhrifum á börn

samkvæmt þingsályktun nr. 28/151, aðgerð 4.1

Nafn	Frumvarp til laga um breytingar á lögum um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningþarfir, nr. 38/2018 (ýmsar breytingar)
Málsnúmer	FRN26040125
Ráðuneyti	Félags- og húsnæðismálaráðuneyti
Dagsetning	6. október 2026

Fyrsta skref: Réttindi og áhrif

Hvert er markmið ákvörðunarinnar og eru einhver sérstök markmið sem snúa að börnum?
Í frumvarpinu er lagt til að í lögum verði lögfest sérstök ákvæði um rétt fatlaðra barna til að alast upp hjá fjölskyldu sinni og njóta þjónustu í nærumhverfi. Jafnframt verði skýrt kveðið á um að fötluð börn eigi rétt á þeirri þjónustu sem kveðið er á um í öðrum ákvæðum laganna og að ákvæði IV. kafla, um þjónustu við fötluð börn og fjölskyldur þeirra, séu viðbót við önnur réttindi sem lögin hafa að geyma, sbr. tillögu í skýrslu starfshóps um heildarendurskoðun laga nr. 38/2018. Um er að ræða áréttingu réttinda sem þegar eru til staðar og er markmiðið að skilgreina fötluð börn sem sjálfstæða rétthafa samkvæmt lögum. Skilgreindur er réttur fatlaðra barna til að alast upp hjá fjölskyldu sinni og til að njóta þjónustu og stuðnings í nærumhverfi sínu. Einnig er kveðið á um að fjölskyldur fatlaðra barna skuli fá heildstæða og nægilega þjónustu inn á heimilið til þess að þau geti notið réttinda sinna til fulls og jafns við aðra og til að koma í veg fyrir aðgreiningu og félagslega einangrun. Þá er lagt til að skýrt verði kveðið á um að óheimilt sé að innheimta gjald fyrir frístundaþjónustu fyrir fötluð börn og ungmenni sem kveðið er á um í 16. gr. laganna. Markmið breytingarinnar er að tryggja fötluðum börnum og ungmennum jafnræði á við ófötluð börn til að njóta skipulagðs frístundastarfs eftir skóla og í skólafríum, óháð efnahag foreldra. Þá er markmiðið að veita fötluðum börnum öruggt umhverfi til að efla félagsfærni og mynda jafningjatengsl á eigin forsendum.

Á hvaða réttindi barna reynir í málinu út frá barnasáttmálanum?		
Mikilvægt er að hafa sérstaklega í huga meginreglur barnasáttmálans, 2. gr. um jafnræði, 3. gr. um það sem er barni fyrir bestu, 6. gr. um rétt til lífs og þroska og 12. gr. um rétt til þátttöku.		
Grein barnasáttmálans	Númer	Hver eru áhrifin?
Bann við mismunun	2. gr.	Tryggja fötluðum börnum og ungmennum jafnræði á við ófötluð börn til að njóta skipulagðs frístundastarfs eftir skóla og í skólafríum, óháð efnahag foreldra.
Það sem barni er fyrir bestu	3. gr.	Áréttuð er sú meginregla að í öllum aðgerðum og ákvörðunum sem varða fötluð börn skuli það sem er viðkomandi barni fyrir bestu ávallt hafa forgang og stuðla að félagslegri aðlögun og þroska þess.

Réttur barna til að láta skoðanir sínar í ljós	12. gr.	Kveðið er sérstaklega á um rétt barnsins til að láta skoðanir sínar óhindrað í ljós í samræmi við aldur þess og þroska og er stjórnvöldum gert skylt að veita viðeigandi aðlögun og stuðning við tjáningu (t.d. með óhefðbundnum tjáskiptaleiðum, myndrænu efni eða táknmáli) svo öll börn geti átt aðkomu að útfærslu á þeim stuðningi sem þau eiga rétt á.
Réttur fatlaðs barns til að njóta fulls og sómasamlegs lífs við aðstæður sem tryggja virðingu þess og stuðla að sjálfsbjörg þess og virkri þátttöku í samfélaginu.	23. gr.	Með því að lögfesta gjaldfrjálsa frístundapjónustu (16. gr. laga nr. 38/2018) og festa í sessi rétt barns til þjónustu í nærumhverfi hjá fjölskyldu sinni (IV. kafli) er tryggt að fötluð börn njóti fulls og sómasamlegs lífs með reisn og virkri samfélagsþátttöku til jafns við önnur börn.
Réttur til stuðnings við fjölskylduna.	23. gr.	Frístundapjónusta fyrir fötluð börn og ungmenni, skv. 16. gr. laga nr. 38/2018, og bann við gjalddöku fyrir hana. Um er að ræða þjónustu sem jafnar aðstöðu foreldra fatlaðra barna á vinnumarkaði, þannig að þau geti unnið fullan vinnudag til jafns við foreldra ófatlaðra barna.
Réttur barna til leiks, menningar og lista	31. gr.	Gjaldfrjáls frístundapjónusta og viðeigandi stuðningur í nærumhverfi líkt og lagt er til í frumvarpinu stuðlar að því að fötluð börn geti notið réttinda til leiks til jafns við önnur börn, óháð fötlun þeirra eða efnahag fjölskyldunnar, og eflir félagslega þátttöku og jafningjatengsl þeirra.

Áhrif á börn

Eru áhrif á börn talin vera jákvæð, neikvæð eða hlutlaus?

Eru áhrif á börn bein eða óbein?

Eru áhrif á börn til lengri tíma eða skemmri tíma?

Verða ákveðnir hópar barna fyrir meiri áhrifum en aðrir? Ef já,- hvaða hópar eru það?

Hér þarf sérstaklega að hafa í huga áhrif á viðkvæma hópa barna.

Með ólíkum hópum getur m.a. verið átt við börn á ákveðnum aldri, t.d. ung börn, ungmenni, o.s.frv.

Frumvarpið er talið hafa jákvæð og bein áhrif á hóp fatlaðra barna og ungmenna og fjölskyldna þeirra til lengri tíma.

Hvaða gögn liggja til grundvallar matinu?

T.d. rannsóknir, tölfræðiupplýsingar, opinberar skýrslur, niðurstöður barnaþinga, niðurstöður samráðs við börn eða hagsmunahópa.

Skýrsla um heildarendurskoðun laga nr. 38/2018, frá 2022, bls. 20-21.

Samráð var haft við hagsmunasamtök fatlaðs fólks, þ.m.t. samtök sem fara með hagsmuni fatlaðra barna og ungmenna, sem og barna- og mannréttindasamtökin Barnaheill – Save the Children á

Íslandi. Í samráðinu kom skýrt fram ríkur stuðningur við að skerpa á sjálfstæðum réttindum barna, afnema gjaldtöku fyrir frístunþjónustu skv. 16. gr. laganna og tryggja aðgang að þjónustu í nærumhverfi barna.

Annað skref: Mótvægisáðgerðir og samráð

Ráðstafanir vegna neikvæðra áhrifa

Hvað verður gert til þess að draga úr neikvæðum áhrifum á börn? Ef matið hefur leitt í ljós að fyrirhuguð ákvörðun hefur neikvæð áhrif á börn ber að leita leiða til þess að draga úr þeim áhrifum og grípa til mótvægisáðgerða.

Mótvægisáðgerð (Hvað felur áðgerðin í sér og hverju er verið að stíga stemmu við?)	Tímalengd	Ábyrgðaraðili
Á ekki við. Ekki vart við neikvæð áhrif.		

Þátttaka barna

Hvernig var samráðið við börn háttað í vinnunni?

Til að hægt sé að meta áhrif á börn með fullnægjandi hætti þarf að taka til greina sjónarmið barna sem koma til með að verða fyrir áhrifum. Mikilvægt er að skrá til hverra var leitað eftir samráði, hvernig samráðið fór fram og að hvaða leyti var tekið tillit til þess sem fram kom í samráðinu.

Til hverra var leitað?	Hvernig fór samráðið fram?	Hver voru meginatriði sem komu fram í samráðinu?	Að hvaða leyti var tekið tillit til skoðana þeirra sem leitað var til?
Samráð við hagsmunasamtök fatlaðs fólks og Barnaheill – Save the Children á Íslandi	Áform um fyrirhugaða lagasetningu voru til umsagnar í samráðsgátt stjórnvalda á tímabilinu 14. júlí til 16. ágúst 2026 (mál nr. S-128/2026) og var helstu hagsmunaaðilum gert viðvart þar um. Alls bárust 16 umsagnir, þ. á m. frá ÖBÍ réttindasamtökum, Landssamtökunum Proskahjálpi, Blindrafélaginu, Einhverfusamtökunum, Barnaheillum – Save the Children á Íslandi og sameiginleg umsögn frá	Athugasemdir samtakanna beindust einkum að lögfestingu samræmds, staðlaðs mats á umfangi stuðningsparfar. Lýstu samtökin verulegum áhyggjum af framkvæmd matsins og bentu á að það hentaði ekki öllu fötluðu fólki, auk þess sem rýna þyrfti verklag við framkvæmd þess. Einnig komu fram athugasemdir við að samræmt mat á umfangi stuðningsparfa er einungis notað þegar börn eru orðin börn 5 ára og því séu stuðningsparfir	Brugðist var við athugasemdum við lögfestingu samræmds, staðlaðs mat á umfangi stuðningsparfar með því að kveða skýrt á um í frumvarpinu að stuðningsáætlun skuli jafnframt taka mið af öðrum gögnum frá fagaðilum eftir þörfum. Að öðru leyti var ákveðið að halda áfram á þeirri braut sem mörkuð var þegar áformin voru kynnt.

	Átaki – félagi fólks með þroskahömlun, og Tabú. Í kjölfarið var boðað til tveggja samráðsfunda með framangreindum hagsmunasamtökum.	barna yngri en 5 ára ekki metnar. Almenn ánægja var meðal samtakanna með aðrar megin tillögur frumvarpsins, einkum varðandi lágmarksstærð þjónustusvæða, áréttingu á réttindum fatlaðra barna, banni við gjalddöku fyrir sértæka frístundaþjónustu og lögfestingu verkefnisstjórnar um framkvæmd samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks með beinni aðkomu hagsmunasamtaka.	
--	---	---	--

Þriðja skref: Eftirfylgni

Birting mats á áhrifum á börn Hvernig verður matið birt? Mikilvægt er að birta hagsmunamatið með einhverjum hætti og að það sé aðgengilegt öðrum til að tryggja gagnsæi. T.d. væri hægt að birta matið sem fylgigögn í Samráðsgátt stjórnvalda þegar málin sem það tengist er birt þar.	
Hvar verður matið birt?	Ábyrgðaraðili
Matið verður birt sem fylgigagn með frumvarpi í Samráðsgátt stjórnvalda.	Skrifstofa félagsmála, félags- og húsnæðismálaráðuneyti

Áhrif breytinga Hvernig verður eftirfylgni háttað með innleiðingu viðkomandi skjals (t.d. frumvarps, reglugerðar, stefnu eða framkvæmdaáætlunar) og áhrifum á börn til lengri tíma? Hvernig verður fylgst með árangri mótvægisáðgerða, ef þeim er til að dreifa? Hvernig verður endurmati háttað eftir ákveðinn tíma? Upplýsingar um velferð barna og skoðanir má meðal annars finna í mælaborði stjórnvalda um farsæld barna, gögnum Rannsóknar og greininga, Íslenskra æskulýðsrannsóknna, Skólapúlssins, niðurstöðum barnþinga eða úr niðurstöðum samráðs vegna annara mála.	
Hvernig verður eftirfylgni háttað?	Ábyrgðaraðili
Þó nú sé ráðist í breytingar á lögunum er jafnframt gert ráð fyrir að ráðist verði í heildarendurskoðun þeirra á næstu árum, sbr. <i>skýrslu um heildarendurskoðun laga nr. 38/2018</i> frá árinu 2022. Við þá heildarendurskoðun verður þeim breytingum sem nú eru lagðar til og varða börn, sérstaklega fylgt eftir, m.a. með hliðsjón af reynslu af framkvæmd þeirra og áhrifum.	Félags- og húsnæðismálaráðuneyti
Hvernig verður fylgst með árangri mótvægisáðgerða og hvernig verður endurmati háttað?	Ábyrgðaraðili
Á ekki við.	

Upplýsingar til samráðshóps Hvernig verður sá hópur barna, sem tók þátt í samráðinu upplýstur um hvaða áhrif þátttaka þeirra hafði á framvindu málsins? Mikilvægt er að slík upplýsingagjöf feli í sér skýrar útskýringar, á barnvænan hátt, á því hvaða vægi skoðunum þeirra var gefið og hvernig það var tekið inn í matið. Ef ekki var tekið tillit til skoðana þeirra þarf að útskýra hvaða önnur sjónarmið vógu þyngra.	
Hvernig verður upplýsingagjöf til samráðshóps háttað?	Ábyrgðaraðili

Á ekki við.	
-------------	--